

Examen HAVO
2022

tijdvak 2
tijdsduur: 3 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 38 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Wie durft nog zorgeloos door het bos te banjeren?

De voorbeelden in alinea 1 en 2 illustreren een verschijnsel dat benoemd wordt in alinea 3 tot en met 5.

- 1p **1** Welk verschijnsel is dat?
het verschijnsel dat
- A mensen banger worden voor de natuur
  - B mensen gevaarlijke natuur liever vermijden
  - C natuur in Nederland steeds gevaarlijker wordt
  - D natuur steeds meer wordt geassocieerd met ongemak

Na de inleiding kan tekst 1 worden onderverdeeld in vijf delen. Deze delen kunnen achtereenvolgens van de volgende kopjes worden voorzien:

Deel 1: Neemt onze angst voor de natuur werkelijk toe?

Deel 2: Welke nieuwe gevaren in de natuur bedreigen ons?

Deel 3: Waardoor wordt de angst voor de natuur veroorzaakt?

Deel 4: Wat is een goede manier om met de natuur om te gaan?

Deel 5: Wat voor goeds kunnen we verwachten als het om de natuur gaat?

- 1p **2** Bij welke alinea begint deel 3?
1p **3** Bij welke alinea begint deel 5?

In alinea 6 en 7 staat een ontwikkeling in de Nederlandse natuur centraal.

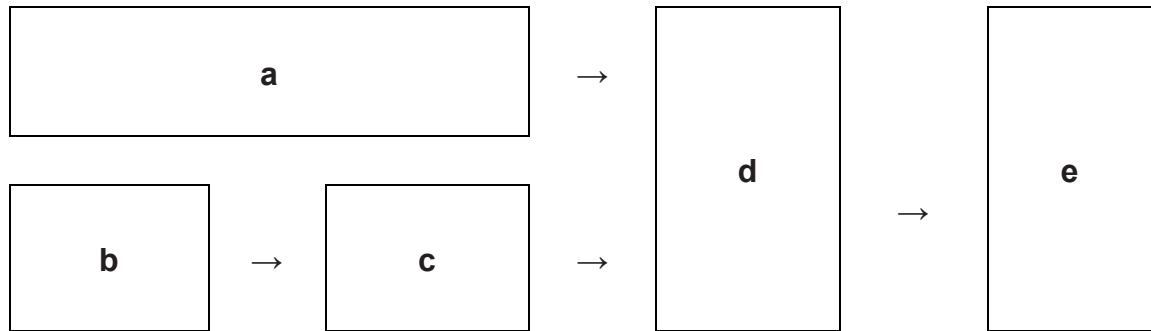
- 4p **4** Vat de informatie in alinea 6 en 7 samen. Doe dat door eerst uit onderstaande tabel de nummers over te nemen op je antwoordblad. Vul daarna de zinnen uit kolom 1 zodanig aan dat een goedlopende samenvatting ontstaat. Eén zin is al aangevuld. Zorg dat er correcte en volledige zinnen ontstaan. Gebruik voor je volledige antwoord niet meer dan 35 woorden.

De Nederlandse natuur is ...	1
maar volgens biologen ...	2
Dit komt door ...	klimaatverandering.
Die heeft tot gevolg dat ...	3
en dat ...	4

Een samenvatting van alinea 9 zou de volgende vijf elementen moeten bevatten:

- 1 meer angst/een apocalyptisch gevoel
- 2 grootschalig pesticidegebruik en andere manieren
- 3 klimaatverandering veroorzaakt door de mens
- 4 onleefbaarheid van het landschap voor bepaalde soorten
- 5 schuldgevoel vanwege de verstoring van het natuurlijk evenwicht

De onderlinge relatie van deze vijf elementen is weer te geven met behulp van het onderstaande schema van oorzaak-gevolgrelaties.

- 3p 5 Noteer de letters a tot en met e onder elkaar en zet daarachter het nummer van het element dat volgens de tekst op die plaats in het schema moet worden ingevuld.

“Maar uw verslaggever bespeurt de laatste tijd een licht aanwakkerende natuurangst.” (regels 25-28)

In tekst 1 komt een argument aan bod op basis waarvan gezegd kan worden dat die huidige, aanwakkerende natuurangst terecht is.

- 1p 6 Welke zin verwoordt dat argument het best?
- A De angst voor dieren zit evolutionair ingebakken bij de mens.
  - B De enige juiste houding om de natuur in te gaan is met ontzag.
  - C Problemen met exotische dieren lijken al snel onbeheersbaar.
  - D We worden vaker geconfronteerd met nieuwe ziektes en ongemakken.

“Maar uw verslaggever bespeurt de laatste tijd een licht aanwakkerende natuurangst.” (regels 25-28)

- 3p 7 Noem drie verschillende verklaringen uit alinea 10 tot en met 13 voor de toenemende natuurangst.

“Helaas zit de angst voor keukentrapjes niet evolutionair bij ons ingebakken, want daar gebeuren veel meer ongelukken mee.” (regels 138-141)

- 1p 8 Leg uit wat bioloog Kees Moeliker met deze uitspraak bedoelt te zeggen over ons beeld van de natuur.
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

- 1p **9** Welke zin verwoordt de hoofdvraag van tekst 1 het best?
- A Hoe kunnen we het best omgaan met de veranderende natuur?
  - B Is het terecht dat we banger worden voor de natuur?
  - C Wie durft tegenwoordig nog zorgeloos de natuur in te gaan?
  - D Zijn we banger geworden voor de natuur?
- 1p **10** Met welke omschrijving kan tekst 1 het best worden getypeerd?
- Tekst 1 kan het best worden getypeerd als een
- A activerende tekst.
  - B beschouwende tekst.
  - C betogende tekst.
  - D uiteenzettende tekst.
- 2p **11** Welke omschrijving verwoordt de hoofdgedachte van tekst 1 het best?
- A De angst die mensen tegenwoordig ervaren in de natuur is overdreven: weliswaar zijn er steeds meer ontwikkelingen die de natuurangst doen toenemen, maar een vergelijking met andere landen laat zien dat die problemen kunnen worden opgelost.
  - B Deskundigen noemen verschillende verklaringen voor de toenemende natuurangst, maar geven aan dat we nog steeds niet bang hoeven te zijn voor de natuur, ondanks het feit dat we tegenwoordig meer ongemakken van de natuur ervaren.
  - C Onder deskundigen leeft de vraag of de toenemende angst die mensen voor de natuur ervaren wel of niet terecht is, aangezien de problemen die ontstaan door veranderingen in de natuur zowel relatief beperkt als goed oplosbaar zijn.
  - D Vanwege klimaatverandering doen zich steeds meer problemen voor in de natuur die bij het publiek een bepaalde natuurangst opwekken, maar die door deskundigen gerelativeerd worden met de oproep om vooral van de natuur te genieten.

tekstfragment 1

- (1) Om de alledaagse ‘gevaren’ van de Hollandse wildernis het hoofd te bieden is ‘meebewegen’, volgens buitenpsycholoog Irina Poleacov, de beste strategie. “Tekenen bijvoorbeeld, die moet je serieus nemen. De ziekte van Lyme is geen grapje. Kleed je dus goed aan als je gaat wandelen (geen blote benen) en check bij terugkomst of je geen teek hebt opgelopen. Bereid je voor. En beweeg mee. Als het stormt, ga ik het bos niet in, maar loop ik over de hei. Als het regent of koud is, kleed ik me daarop. De natuur kan onvoorspelbaar zijn, maar als je samenwerkt, dan wordt diezelfde natuur minder bedreigend.”
- (2) “Zaak is wel dat je ook leert dat de natuur niet eng of vervelend is”, vult omgevingspsycholoog Agnes van den Berg aan. “En dat is iets wat je kinderen ontnemt als je ze overal met de auto naartoe brengt.” “Wanneer je opgroeit in de natuur en elke dag aan de weerselementen blootgesteld wordt, maakt dat je in elk opzicht weerbaarder”, bevestigt Poleacov.
- “Kinderen die zeven kilometer naar school moeten fietsen door wind, regen en sneeuw worden daar niet alleen lichamelijk sterker van, maar ook geestelijk. Dat je ondanks alles toch weer veilig thuiskomt en je weg weet te vinden, versterkt je zelfvertrouwen. Het vergroot je stevigheid en daarmee je natuurlijke evenwicht.” Veel ouders durven hun kind echter niet goed los te laten en zeker niet in de natuur. Dat voelt onverantwoord.

*naar: Gebke Verhoeven, ‘Hup, naar buiten!’
uit: gezondNU.nl 5, mei 2019*

- 2p 12 In alinea 1 van tekstfragment 1 wordt ‘meebewegen’ een strategie genoemd. Noem uit alinea 14, 15, 16 en 18 van tekst 1 steeds een voorbeeld van een dergelijk meebewegen. Noteer dus in totaal vier voorbeelden.
- 1p 13 In tekstfragment 1 komt een ‘gevaar’ van de natuur aan bod dat in tekst 1 niet voorkomt. Welk gevaar is dat?
- 1p 14 Uit zowel tekst 1 als tekstfragment 1 komt naar voren dat je moet ‘meebewegen’ met de natuur. Welke andere boodschap komt uit zowel tekst 1 als tekstfragment 1 naar voren? Geef antwoord in één of meer volledige zinnen.

Tekstfragment 2 is een ironische reactie op een krantenbericht over overlast door bevers in Limburg.

tekstfragment 2

5 (1) Wat bij de dieren natuur is, noemen we bij de mens ellende, schreef de Franse filosoof Blaise Pascal in zijn *Pensées*. Die oude gedachte bloeit elke zomer op in de media. Sterker: het lijkt wel of de zomerse natuurellende elk jaar weer weliger tiert. Natuur is niet langer bedreigd, maar een bedreiging.

(2) Voorlopig hoogtepunt was een prachtbericht in *de Volkskrant*, van onze alerte verslaggever Willem Feenstra. 'Limburg zucht onder de bevers', luidde de kop. Geen gewone bevers, maar 'probleembevers' – wie kent ze niet. Een siddering trok door mijn lijf. Puur genot.

10 (3) De probleembevers "eten gewassen op, graven gangen in oevers en bouwen dammen in beken". Veel gekker moet het niet worden. Door overstromingsgevaar knaagt de probleembever nu aan zijn draagvlak onder de bevolking.

15 (4) Kernzinnetje in dit prachtbericht over 'de geslaagde re-integratie van de bever': "Niet voor niets schreef de provincie in 2007 een beverprotocol en werd in 2014 een bevervisie opgesteld."

20 (5) Zo is het maar net. De mens staat tandeloos tegenover de machtige bever, maar met een portie protocollen en beleidsvisies werpt hij een dam op tegen het gevaar. De natuur krijgt ons er niet onder, dankzij het potvissenprotocol en wolvendraaiboek.

*naar: Jean-Pierre Geelen
uit: de Volkskrant, 6 juli 2016*

De ironische toon van tekstfragment 2 wordt benadrukt door het gebruik van beeldspraak rondom bevers.

2p 15 Citeer de drie voorbeelden van deze beeldspraak in tekstfragment 2.

Tekstfragment 2 noemt het opstellen van protocollen en beleidsvisies als oplossing voor problemen door oprukkende dieren.

1p 16 Wat vindt de auteur van tekstfragment 2 van die oplossing?

Hij vindt de oplossing een

- A bedreiging voor de probleembevers.
- B goede manier om met de natuur om te gaan.
- C onzinnige uitoefening van regels.
- D vorm van draagvlak creëren onder de bevolking.

De provincie Limburg komt met een protocol en een visie als oplossing voor problemen met de gere-integreerde bever (alinea 4, tekstfragment 2). Uit alinea 15 van tekst 1 kan een verklaring worden afgeleid voor deze reactie.

1p 17 Welke verklaring is dat?

Tekst 2 Baan omdat je vrouw bent, wie wil dat nou?

In de inleiding van een tekst kunnen diverse functies onderscheiden worden, zoals:

- 1 aanleiding schetsen
- 2 afweging maken
- 3 belang voor de lezer benadrukken
- 4 centraal standpunt benoemen
- 5 geschiedenis weergeven

Behalve het schetsen van een aanleiding hebben alinea 1 en 2 nog een andere functie.

1p 18 Welke functie is dat?

Noteer het nummer van je antwoord.

Tekst 2 is een reactie op de maatregel die volgens sommige media en commentatoren genomen zou moeten worden om het aantal vrouwen aan de top van het bedrijfsleven te verhogen.

Deze reactie is samen te vatten met behulp van de onderstaande argumentatiestructuur.

Af te wijzen maatregel: (1)
Argument tegen die maatregel: Het is juist slecht voor het imago van vrouwen.
Subargument bij dit argument: want ... (2)
Maatregel die de voorkeur verdient: (3)
Argument voor de voorkeursmaatregel: Daardoor wordt de arbeidsparticipatie van vrouwen en mannen gelijkgetrokken.
Subargumenten bij dit argument: Daardoor ... (4) en dan ... (5)

3p 19 Vul de structuur aan zodat een juiste samenvatting van de reactie ontstaat. Neem daartoe de nummers (1) tot en met (5) over en zet daarachter de juiste informatie.

“op een gezonde manier” (regel 82)

De woorden “op een gezonde manier” benadrukken de voorkeur van de auteur voor de maatregel die ze zelf voorstelt.

1p 20 Citeer de beeldspraak uit alinea 5 waarin de auteur zich negatief uitlaat over de maatregel die ze afwijst.

2p 21 Welke bewering typeert het doel van tekst 2 het best ?

Tekst 2 wil de lezer

- A aan het denken zetten over de beste manier om het aandeel vrouwen dat fulltime in het bedrijfsleven werkt fors toe te laten nemen.
- B doen inzien dat een vrouwenquotum een averechts effect zal hebben op de vrouwenemancipatie omdat vrouwen dan niet vanwege hun geschiktheid geselecteerd worden.
- C ervan bewust maken dat pogingen om meer vrouwen aan de top te krijgen pas zullen slagen als meer vrouwen zelf een topfunctie willen bekleden.
- D ervan overtuigen dat vrouwenemancipatie meer gediend is met het gelijktrekken van de arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen dan met een vrouwenquotum voor topfuncties.

tekstfragment 3

(1) Verschillende factoren spelen een rol bij het lage aandeel vrouwen aan de top: de deeltijdcultuur, risicoaversie en competitieaversie, het denken in stereotypen – ‘mannen zijn ambitieus, vrouwen zijn sociaal’ – en de bestaande organisatiecultuur – ‘een manager werkt (meer dan) voltijd’. Over het relatieve belang van de verschillende factoren is helaas nog weinig bekend.

(2) Bindende quota (met sancties) voor het aandeel vrouwen aan de top leiden tot een snelle toename van dit aandeel en vergroten daarmee de kansengelijkheid tussen mannen en vrouwen. Bindende quota zijn echter geen wondermiddel: ze verhogen niet de winstgevendheid (...), of het aandeel vrouwen in het middenmanagement.

*uit: Vrouwen aan de top, persbericht Centraal Planbureau,
21 augustus 2019*

“Er moeten geen quota komen voor vrouwen aan de top” (tekst 2, regels 70-72)

1p 22 Citeer de zin uit tekstfragment 3 die als tegenargument kan dienen bij deze uitspraak.

Tekst 3 Vrouwenquotum? Neem een voorbeeld aan de topsport

“De bokaal voor de meest stuitende reactie hierop gaat zonder twijfel naar Gerard van Vliet” (regels 11-13).

Deze zin lijkt een tegenspraak te bevatten.

- 1p **23** Leg uit wat die zogenaamde tegenspraak inhoudt.
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Bepaalde passages in tekst 3 bevatten een spottende toon.

Hieronder staan zes zinnen of zinsgedeelten uit tekst 3.

1 “Puntje waar ik in kan komen.” (regels 20-21)

2 “Nee, de crux zit ’m in het vervolg.” (regel 22)

3 “Zeker wel.” (regel 55)

4 “En: stel je voor dat er nanny’s op de tribune verschijnen om de kids koest te houden. Nanny’s!” (regels 65-67)

5 “Vaders kunnen niet voor kinderen zorgen, immers.” (regels 67-68)

6 “en zoals het een gelijkwaardige relatie betaamt” (regels 73-75)

- 1p **24** In welke twee zinnen of zinsgedeelten is deze spottende toon het duidelijkst te herkennen?
Noteer de nummers van je antwoord.

- 1p **25** Hoe kan de houding van de auteur ten opzichte van het onderwerp het best worden getypeerd?

De auteur van tekst 3 is vooral

- A bezorgd vanwege de middeleeuwse meningen die nog heersen over werkende vrouwen.
- B boos omdat gesuggereerd wordt dat vrouwen geen topfunctie kunnen bekleden doordat de combinatie van topfunctie en gezin lastig is.
- C geërgerd vanwege het heersende idee dat vrouwen niet geschikt zouden zijn voor topfuncties.
- D verbaasd over de onzinnige argumenten die in de discussie over een vrouwenquotum worden geuit.

- 2p **26** Welke twee factoren zijn kenmerkend voor zowel topsport als topfuncties in het bedrijfsleven, volgens alinea 5 van tekst 3?

- 2p **27** Noem drie vooroordelen die de auteur in alinea 5 tot en met 7 van tekst 3 aan de orde stelt.

De voorbeelden van topsporters in alinea 5 tot en met 8 worden gebruikt om verschillende situaties of ideeën te illustreren.

- 3p **28** Neem de nummers uit onderstaande tabel over en geef van elk voorbeeld aan wat ermee wordt geïllustreerd.
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen.

Voorbeeld uit tekst 3:	De auteur gebruikt dit voorbeeld om het volgende te illustreren:
Serena Williams (alinea 5)	1
Kim Clijsters (alinea 6)	2
Lizzie Deignan (alinea 8)	3

“Moeten we het wel schikken noemen? Ik denk het niet.” (regels 97-98)

- 1p **29** Welke zin geeft het best weer waarom er hier geen sprake is van schikken, volgens tekst 3?
- A Het gaat erom dat mannen en vrouwen niet beiden inleveren en dus niet beiden nadeel ondervinden.
  - B Het gaat niet om eenzijdige opoffering, maar om een gezamenlijke invulling van taken.
  - C Het is in een moderne relatie niet meer zo dat de ene partner iets opgeeft voor de andere.
  - D Het is niet eerlijk van schikken te spreken als het andersom al decennia gebeurt.

- 2p **30** Welke zin geeft de hoofdgedachte van tekst 3 het best weer?
- A Dat vrouwen niet geschikt zouden zijn voor topfuncties is een ouderwetse gedachte die in de topsport al meermaals is ontkracht.
  - B De topsport laat zien dat vrouwen door goede afspraken te maken een topfunctie met een gezin kunnen combineren.
  - C Moderne mensen kunnen ervoor zorgen dat de gezinssituatie beter dan vroeger aansluit op de carrière van de vrouw.

Overkoepelende vragen bij tekst 2 en tekst 3

In alinea 3 en 4 van tekst 2 staat een redenering over vrouwen en werk. In één van de eerste alinea's van tekst 3 wordt een vergelijkbare redenering in één zin weergegeven.

1p 31 Citeer die zin uit tekst 3.

“Je eigen unieke gezinssituatie creëren die aansluit op beider carrières is geen schikken, dat is gewoon wat moderne mensen doen.” (regels 99-102 van tekst 3).

1p 32 Met welk gegeven uit tekst 2 kan bovenstaande bewering in twijfel worden getrokken?

Tekst 4 Praat een beetje Nederlands met me

Tekst 4 begint met een anekdote.

1p 33 Met welke woorden kan de toon van deze anekdote het best worden getypeerd?

- A bezorgd en verwonderd
- B boos en verontrust
- C geërgerd en gekwetst
- D verbaasd en geïrriteerd

1p 34 Met welke zin kun je alinea 6 het best samenvatten?

- A Klanten zijn blij met Nederlandstalig personeel.
- B Ondervraagden uiten frustratie over horecapersoneel.
- C Onderzoek bevestigt het gevoel van ergernis onder Nederlanders.
- D Peiling geeft een redelijk beeld van de stemming onder Nederlanders.

1p 35 Welk kopje past het best bij alinea 7?

- A Noodzaak voor invulling vacatures horeca
- B Randstad bedolven onder toeristen
- C Redenen voor inzet Engelssprekend personeel
- D Toestroom van studenten en expats

“Natuurlijk, er is die andere kant van de medaille” (regels 64-65)

2p 36 Welke twee kanten heeft deze medaille?

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

In tekst 4 maakt de auteur gebruik van zowel feitelijke als waarderende uitspraken.

- 3p 37 Geef van de onderstaande zeven uitspraken aan of de auteur ze feitelijk of waarderend inzet.

Noteer hiertoe het nummer van de uitspraak en zet erachter of die uitspraak feitelijk of waarderend is ingezet.

- 1 "Ik vraag of ik ook iets mag bestellen."(regels 6-7)
- 2 "Maar hoe moeilijk is het om als je in een lunchcafé werkt, jezelf een paar woorden en zinnestjes aan te leren waarmee je je Nederlandse klandizie kunt benaderen en verstaan?" (regels 15-20)
- 3 "Een vreemde kijk op hospitality." (regels 35-36)
- 4 "Het AD ging in Den Haag op onderzoek uit: 73 procent van de ondervraagden vond het niet fijn in winkel of horeca te worden aangesproken in het Engels." (regels 59-63)
- 5 "Ik mag blij zijn dat ik nog bij iemand iets kán bestellen." (regels 85-87)
- 6 "Inmiddels bestaat in de Randstad volgens INretail een deel van het winkelpersoneel uit jonge, buitenlandse medewerkers, vaak studenten" (regels 115-119)
- 7 "Centraal staat voor hem klantvriendelijkheid; die moet de norm zijn en blijven." (regels 121-123)

- 2p 38 Welke drie van de onderstaande omschrijvingen geven het doel van tekst 4 het best weer?

Noteer alleen de nummers van je antwoorden.

Tekst 4

- 1 adviseert buitenlandse werknemers en werkgevers om Nederlands te spreken in Nederlandse horeca en winkels.
- 2 laat de lezer nadenken over het gebruik van Engels in Nederlandse horeca en winkels.
- 3 laat de lezer zien dat de Nederlandse taal cruciaal is voor gastvrijheid in Nederlandse horeca en winkels.
- 4 wil de lezer ervan overtuigen dat het spreken van Engels in Nederlandse horeca en winkels onvermijdelijk is.
- 5 schetst een beeld van ervaringen met Engelssprekend personeel in Nederlandse horeca en winkels.
- 6 stelt vragen over het belang van het Engels in Nederlandse horeca en winkels.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.